

Olli Mäenpää

10.4.2026

Lakivaliokunnalle

Hallituksen esitys laiksi sakon täytäntöönpanosta annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi (HE 26/2026 vp)

Automaattinen päätöksenteko

Esityksen mukaan maksuajan myöntämistä koskevia säännöksiä muutettaisiin siten, että maksuajan myöntäminen voisi nykyistä paremmin tapahtua sähköisesti. Maksuajan myöntämistä koskevilla muutoksilla on esityksen perustelujen mukaan tarkoitus parantaa Oikeusrekisterikeskuksen mahdollisuuksia hyödyntää automaattista päätöksentekoa selvissä maksuaikaa koskevissa asioissa.

Sakkotäytäntöönpanolain 14 §:n 1 momentti korvattaisiin joustavuuden lisäämiseksi säännöksellä, jonka mukaan ”Oikeusrekisterikeskus voi maksuvelvollisen hakemuksesta antaa saatavan maksamiseksi enintään kolmen kuukauden määräajan, jos maksuvelvollinen todennäköisesti maksaa saatavan määräajan kuluessa.” Säännös korvaisi voimassa olevan momentin, jonka mukaan maksuajan myöntäminen on mahdollista vain edellyttäen, että ”maksuvelvollinen ei sairauden, työttömyyden, asevelvollisuuden suorittamisen tai muun vastaavan syyn vuoksi kykene ilman kohtuutonta haittaa heti suorittamaan tässä laissa tarkoitettua saatavaa”.

Lisäksi 15 §:n 1 momentti korvattaisiin säännöksellä, jonka mukaan ”Oikeusrekisterikeskus voi maksuvelvollisen hakemuksesta myöntää saatavalle maksuaikaa enintään vuoden, jos maksuvelvollinen ei henkilökohtaisten olosuhteidensa tai terveydentilansa vuoksi kykene ilman maksuaikaa maksamaan saatavaa ja jos maksuvelvollinen todennäköisesti maksaa saatavan maksuajan kuluessa. Erittäin painavista syistä maksuaikaa voidaan myöntää pitemmäksikin aikaa.”

Molempia säännösehdotuksia tarkoittaen perusteluissa todetaan, että nämä päätökset olisi mahdollista tehdä nykyistä useammin automaattisesti, jos hallintolaissa säädetyt edellytykset täyttyvät (s. 27-28). Automaattisen päätöksenteon välttämättömänä oikeudellisena edellytyksenä on hallintolain 53 e §:n 2 momentin mukaan, että viranomaisen ratkaistavana olevaan asiaan ”ei sisälly seikkoja, jotka edellyttävät tapauskohtaista harkintaa, tai johon sisältyvät tapauskohtaista harkintaa edellyttävät seikat virkamies tai muu asian käsittelijä on arvioinut.”

Tältä kannalta voidaan todeta, että ehdotetun 14 §:n 1 momentin soveltaminen edellyttäisi yleensä maksuvelvollisen maksukykyä ja -halua koskevaa tapauskohtaista harkintaa. Lisäksi ehdotetun 15 §:n 1 momentin soveltaminen edellyttäisi

välttämättä tapauskohtaista harkintaa. Näiden säännösten soveltamisessa on siten lainmukaista käyttää automaattista päätöksentekoa vain, mikäli virkamies tai muu asian käsittelijä on ensin arvioinut säännöksissä tarkoitetut seikat, jotka edellyttävät tapauskohtaista harkintaa. Tällainen arviointi on lakisääteisten kriteerien soveltamiseksi tehtävä myös tapauksissa, jotka voivat arvioinnin perusteella osoittautua perusteluissa tarkoitetulla tavalla ”selviksi asioiksi”.

Nämä automaattisen päätöksenteon lakiperustaiset edellytykset eivät muilta osin sulje pois automaattisen päätöksenteon mahdollisuutta. On kuitenkin ilmeistä, että automaattisen päätöksenteon käyttöala jäisi käytännössä hyvin kapeaksi, koska ihmisen on joka tapauksessa arvioitava tapauskohtaisesti maksuajan myöntämisen edellytykset molempia säännöksiä sovellettaessa. Perusteluissa esitetty tavoite, jonka mukaan ”maksuajan myöntäminen voisi nykyistä paremmin tapahtua sähköisesti”, on näin ollen tuskin kovin laajasti tai tehokkaasti toteutettavissa ehdotetulla sääntelyllä.

Esitetyt näkökohdat eivät sellaisenaan ole esteenä ehdotettujen säännösten hyväksymiselle. Säännösten soveltamisessa on kuitenkin välttämätöntä ottaa huomioon, että pelkästään esityksen perusteluilla ei ole mahdollista laajentaa automaattisen päätöksenteon soveltamisalaa siitä, miten se määräytyy hallintolain mukaan. Samoin voidaan arvioida sitä perusteluissa esitettyä tarkoitusta, että menettelylle luotaisiin tarkkaan määritellyt käsittelysäännöt ja valvontatoiminnot tiedonhallintalain ja hallintolain edellyttämällä tavalla, mikäli järjestelmässä käytettäisiin automaattista ratkaisumenettelyä (s. 40). Myöskään tällaiset käsittelysäännöt tai valvontatoimet eivät voi laajentaa automaattisen päätöksenteon soveltamisalaa, jos sen käyttämisen hallintolain 53 e §:n 2 momentissa säädetyt oikeudelliset edellytykset eivät täyty.

Muutoksenhaun soveltamisala

1. lakiehdotuksen 23 b §:n mukaan Oikeusrekisterikeskuksen tekemiin päätöksiin saatavan perinnästä saa vaatia oikaisua hallintolain mukaisesti. Tämä merkitsee samalla, että oikaisuvaatimuksen johdosta annettuun Oikeusrekisterikeskuksen päätökseen saa hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen. Oikeus tehdä oikaisuvaatimus ja oikeus valittaa koskisi perustelujen mukaan erityisesti maksuajan myöntämistä koskevia päätöksiä. Säännösehdotuksen soveltamisala ei kuitenkaan rajoittuisi vain näihin päätöksiin, vaan se koskisi muitakin saatavan perintää koskevia Oikeusrekisterikeskuksen päätöksiä. Oikaisuvaatimuksen tai valituksen tekeminen ei toisaalta pykäläehdotuksen 3 momentin mukaan keskeyttäisi saatavan täytäntöönpanoa, mitä voidaan pitää perusteltuna rajoituksena.

Koska myös saatavan täytäntöönpanoa päätökset koskevat yksityisen oikeuksia ja velvollisuuksia perustuslain 21 §:ssä tarkoitetulla tavalla, on etenkin informatiivisista syistä perusteltua säätää erikseen siitä, että niitä koskeviin viranomaispäätöksiin saa hakea muutosta. Tämä edellyttää myös muun muassa oikaisuvaatimusohjeen ja valitusosoituksen liittämistä tällaisiin Oikeusrekisterikeskuksen päätöksiin.